

Hela Sverige ska levas yttrande över promemorian Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva arbetar för goda villkor i hela landet, en god landsbygdsutveckling och en god balans mellan stad och land. Vi företräder tusentals lokala utvecklingsgrupper genom våra 24 länsavdelningar, och stöts av ett 40-tal medlemsorganisationer som vill att hela Sverige ska leva. På länsnivå har vi samverkan vi med regioner och kommuner.

Kommunernas och deras kapacitet är central för vardagens infrastruktur och de mer långsiktiga utvecklingsförutsättningarna för livet i landsbygder. Hela Sverige ska leva ställer krav på att kommunerna ska kunna leverera nyttigheter för sina invånare och företag på ett likvärdigt sätt inom hela sin geografi – i både tätorter och landsbygder. Ett väl avvägt kommunalekonomiskt utjämnningssystem som förmår att balansera olika perspektiv är en nyckel för att detta ska vara möjligt. Vi tackar därför för möjligheten att inkomma med yttrande över promemorian *Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner*, som utgör en del av Regeringskansliets beredning av förslagen i betänkandet *Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn* (SOU 2024:50).

I stället för att helt göra om ersättningsmodellen för merkostnader för administration, såsom Utjämningskommittén föreslår, görs en bedömning i promemorian att den ska bestå i sin helhet – men uppdateras utifrån en avvägning av träffsäkerhet och enkelhet.

Skälen till ställningstagandet som anges i promemorian är att det 1) innebär en ”enkel” lösning i ett totalt sett komplext system samt 2) att förslaget från Utjämningskommitténs riskerar bevara en kommunindelning som inte är hållbar på lång sikt – i betydelsen att en mycket liten befolkning genererar den högsta ersättningen. Detta trots att färre än 8 000 invånare (föreslås ändras till 10 000) inte bedöms ge kapacitet nog för kommunen att klara sina lagstadgade uppgifter.

Hela Sverige ska leva avstyrker förslaget i promemorian. Vi anser att regeringen bör gå vidare med Utjämningskommitténs förslag som helhet. Skälen till vårt ställningstagande bygger på vår tolkning att det nya förslaget syftar till att driva fram fler sammanläggningar – då geografisk storlek anses vara påverkansbart:

- Befintlig forskning nationellt och internationellt pekar på att sammanläggningar inte självklart ger de förväntade effekterna på förmågan att hantera demografiska förändringar och kommunernas serviceleverans. Effekterna är tvetydiga eller marginella jämfört med kostnader och komplexitet. Sammanläggningar adresserar symtom istället för orsaker.
- I tider av global osäkerhet är behovet av lokalt förankrade samhällsstrukturer mycket viktiga för stabilitet, motståndskraft och trygghet. Små kommuner har ofta starka lokala nätverk, handlingskraft och hög tillit, vilket är viktiga faktorer för trygghet och motståndskraft.
- Närhet mellan beslutsfattare och medborgare bidrar med känslan av att kunna påverka sin egen livssituation – inte minst i landsbygder. Detta fungerar som en motvikt till känslan av att vara

övergiven av staten och ett mycket lågt förtroende för nationella beslutsfattare (se till exempel Landsbygdsbarometern 2026).

- Forskning visar att kommunsammanläggningar riskerar att ge långvariga negativa effekter i de nya och större kommunerna. Dels ger själva logiken bakom sammanläggningar argument för att ta vara på stordriftsfördelar, vilket i hög grad yttrar sig igenom neddragen service i landsbygdsgeografierna. Dels riskerar inomkommunala spänningar att uppstå, med polarisering och minskad tilltro till demokratiska institutioner.

Befolkningmässigt mycket små kommuner står dock inför stora demografiska utmaningar som staten behöver vara delaktig i att hantera. Vi menar att förutom en balanserad kommunalekonomisk omfördelning kan en kombination av åtgärder vara aktuella:

- Stärk incitamenten för fortsatt utveckling av samarbete över kommungränser. Genom att till exempel dela kompetens, resurser och service kan stordriftsfördelar uppnås utan att det riskerar den lokala förankringen och demokratiskt inflytande.
- De demografiska utmaningarna är strukturella, kräver långsiktiga lösningar och kommunerna har ett begränsat mandat över många av verktygen som kan vara aktuella. Sammantaget gör detta att också vertikal samverkan är mycket viktigt – och här finns stor utvecklingspotential. Samtidigt är det ett komplext område med utmaningar kring inte minst styrning och samordning av statens roll. Här finns en stor och uppenbar utvecklingspotential – där ett första steg kan vara att identifiera synergier med den pågående *Utredningen för Sveriges sammanhållna utveckling* (LI 2024:06).
- Inrätta ett stöd för små kommuner att utveckla nya lösningar för att möta befolkningmässiga utmaningar. Nyttja den lilla skalan som en styrka – och fokusera på flexibla och kontextspecifika lösningar där kommunernas olika förutsättningar utgör utgångspunkt. Öka utrymmet för kommunala testbäddar, utan att ge avkall på likvärdighet vad gäller mål.

Avslutningsvis vill vi vända på perspektiven. Det pratas mycket om de små kommunernas bristande kapacitet att hantera sina uppdrag. En minst lika relevant fråga är statens bristande förmåga att hantera kommunernas skiftande behov – vilket rimligtvis bör vara en del av en fungerande sektorspolitik.

I övrigt hänvisar vi till vårt yttrande över förslagen i betänkandet *Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn* (SOU 2024:50).

BESLUT

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva:s remissvar är beslutat av Irene Oskarsson, ordförande och Erik A. Eriksson, ordförande. Föredragande har varit Klas Fritzon.

Vireda

Irene Oskarsson
Ordförande

Klässbol

Erik A. Eriksson
Ordförande

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva

Tel växel: 010-489 13 50

info@helasverige.se

www.helasverige.se